

“ANKARA’DA 158 GECEKONDU”

ANKARADA 158 GECEKONDU HAKKINDA MONOGRAFİ. *Yazan: İbrahim ÖĞRETMEN. Prof. Fehmi YAVUZ’un ‘GECEKONDU’ başlıklı önsözü ile. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü Yayını, No: 3 (Fakülte Yayın No: 69-51). Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1957. Sayfa adedi: 48.*

Son yılların en çok dikkati çeken bir olayı, yurdumuzun bilhassa büyük şehirlerinde kendisini şiddetle hissettiren mesken meselesidir. Çok defa, “Mesken Buhranı” veya “Mesken Darlığı” diye adlandırılan bu meselenin müzminleşmiş bir yara halini alan en mühim veçhesi, hiç şüphesiz, gecekondur mevzuudur. Çıkarılan muhtelif mevzuata ve alınmak istenen tedbirlere rağmen, gecekondur salgını bir türlü önlenememiş, âdeta şehircilik siyaseti bakımından bir yüz karası halini arzeden bu durum, bir emrivâki olarak kendini kabul ettirmiş bulunuyor. Buna rağmen, gecekonduları doğuran sebepler üzerine henüz ciddi bir surette eğilinmemiş; konu, objektif bir metodla etüd olunmamıştır. Gecekondur kuranların hangi saiklerle hareket ettikleri, nereden gelip halen ne yaptıkları, nasıl bir hayat sürdükleri hakkında hiçbir inanılır bilgimiz yoktur. Bu yüzden, ne gibi köklü tedbirlerle bu davanın halledilebileceği hususunda da bir belirli kanaatımız bulunduğunu söyleyemeyiz. Zaten memleketimizde, sosyal konular hakkında monografik etüdlere ne kadar çok ihmal edildiği malûmdur. İşte, bu bakımlardan, İbrahim Öğretmen’in Ankara’da Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri arkasındaki 158 gecekondur hakkında yaptığı bu denemeyi güzel bir başlangıç saymaktayız.

Anket çalışmalarına yakın bir ilgi gösterdiği ve nezaret ettiği İbrahim Öğretmen’in önsözünden anladığımız Prof. Fehmi Yavuz’un “Gecekondur” başlıklı taktim yazısı eserin birinci kısmını teşkil etmektedir. Geniş bir tetkik mahiyetinde olan bu önsöz, gecekondur meselesinin bizde ve yabancı memleketlerde arzettiği önemi belirten dikkate değer bilgileri ihtiva ediyor. Gecekondulara karşı memleketimizde yapılan mücadele metodlarını da ele alan profesör, gecekondularla mücadelenin hakiki şekli hakkında kendi şahsî müşahedeleriyle, istatistik bilgileri ve delilleri ortaya koymaktadır. Gecekondur davasını umumi mesken siyaseti içinde mütalea eden Prof. Fehmi Yavuz, böyle şumullü bir anlayış içinde, şe-

hirleşme, arsa ve kredi meseleleri, yapı malzemesi ve teşkilât konularını halledecek müsbet tedbirler de ileri sürmektedir. Monografinin, böyle umumi mahiyetteki izah ve bilgiler ihtiva eden bir önsözle vuzuh kazandığını, tamamlandığını ayrıca belirtmek yerinde olur, kanaatindeyim.

Eserin ikinci kısmı, İbrahim Öğretmen'in araştırmasına esas olan anketin neticelerini, yazarın şahsî müşahede ve tahlillerini ihtiva etmektedir. Denemeye konu olarak seçilen çevre dahilindeki gecekonduların hemen hemen hepsi hakkında bilgi toplanabildiği anlaşılıyor. Burada, metod bakımından, Ankara'daki gecekondular içinde tesadüfî bir örnek-leme yapılmıştır demek mümkündür. Bununla beraber, bu çevre içindeki gecekondular ise hiçbir seçmeye ve ayıklanmaya tabi tutulmaksızın, ankete dahil edilmişlerdir. Bu çevredeki gecekondularda oturan ailelerden 358'inden cevap almabilmiştir. 8 aile ise, ankete cevap vermemiştir. Demek oluyor ki cevap vermeyenler pek küçük bir nisbeti teşkil etmektedir. Yazarın başarısı, bu kadar geniş bir cevap temin edebilmesinde toplanmaktadır. Maamafih, önsözden anlaşıldığına nazaran, yazarın bu gecekondulardan birinde oturmak suretiyle yüksek tahsilini tamamlaması bu işi bir hayli kolaylaştırmış bulunuyor.

"Bazı Genel Bilgiler" başlıklı bölümde, gecekondunun tarif ve şümülü belirtildikten sonra, gecekonduların kuruluş sebepleri açıklanmakta, inceleme konusu olarak ele alınan mıntıkanın kısa bir tarihçesi ve krokisi verilmektedir. İnşaat tarzı ve kullanılan malzeme hakkında, bu bölümde, dikkate değer hususlara temas olunmaktadır. Bu evlerden büyük kısmının (110) taş ve kerpiçten yapıldığını, buna mukabil çoğunun (144) damının kiremitle örtülü olduğunu, 8'inin ise teneke ile kaplı bulunduğunu İbrahim Öğretmen'in açıklamalarından öğreniyoruz. Gecekonduların büyük kısmında elektrik, radyo, hatta bir kısmında telefon dahi bulunduğu anlaşılmaktadır. Kanalizasyon ve su gibi hizmetler bakımından da bilgiler verilmektedir.

"Yıkma Ekibi ve Hakiki Durum" başlığını taşıyan bölüm, gecekondularla mücadele için alınan kanunî ve zecrî tedbirlerin müessiriyeti bakımından çok ilgi çekicidir. Bu çevredeki 158 gecekondunun inşa tarihleri başlıca dört devrede mütalea edilmektedir. Ençok (140) gecekondular yapılan devre, 1943-1952 yılları arasındadır. Bu devre zarfında, en çok 1944, 1947 ve 1948 yıllarında gecekondular yapıldığı anlaşılmaktadır. 158 gecekondudan 93'ü 1947 ve 1948 yıllarında inşa edilmiştir. Bu konuda çıkarılan ilk kanunların kabul tarihi de 1948 olduğuna göre, bu müşahadeden kesif gecekondular faaliyetinin başlangıcının 1947 ve 1948 yıllarına rastladığı sonucuna varmak mümkündür. Bu bölümdeki tablolardan, bazı

gecekonduların ekipler tarafından ilgili mevzuat gereğince bir kaç defa yıkıldıkları halde, yeniden yapıldıklarını ve iskân edildiklerini öğreniyoruz. Bunlar arasında, tam onbir defa yıkıldığı halde yine yapılmaya muvaffak olunanlar da vardır. Bunlardan 8'i yalnız bir defa; 5'i iki defa; diğer 5'i üç defa; 1'i dört defa; 5'i beş defa, biri de altı defa yıkılmış, buna rağmen yeniden yapılarak iskân olunmuştur. Bu hususu teyid diğer bir tahlil de evlerin inşasına başlama ve tamamlama tarihlerini gösteren rakamlardan çıkarılabilir (Tablo 24. sayfadadır). Filhahika, 25 evden 16'sı ancak yedi yıl zarfında tamamlanmıştır. Diğer 3 gecekonduda altı yıl; 4'ü beş yıl gibi uzun müddetler içinde inşa edilmiştir. Gecekondular, esasen çok kısa bir zaman zarfında, acele olarak yapılan yapılardan ibaret bulunduğu göre, inşaat müddetinin bu kadar uzun sürmesini izah güçtür. Maamafih, bu müddetler içinde gecekonduların ekipler tarafından yıkılmaları ve yeniden yapılmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu sebeple gecekonduların umumiyetle daimi inşa halinde buldukları neticesine varabiliriz. Bütün bunlardan, sadece zecrî tedbirlerin buna engel olamayacağı anlaşılmaktadır.

İbrahim Öğretmen, "Mahallenin Nüfusu" başlıklı bölümde, bu çevrede oturan halkın, aile büyüklükleri, okula giden çocuk miktarı v.s. gibi vasıfları itibariyle terkiğini incelemeğe muvaffak olmuştur. Bu 158 gecekonduda oturan 358 ailenin nüfusu 1518'dir. Bu ailelerden büyük kısmı (314 aile) 2 ilâ 6 nüfusludur. Dört nüfuslu ailelerin sayısı, (92), ekseriyeti teşkil ediyor. Maamafih, tablolardan anlaşıldığına göre 9, 11 ve 12 nüfuslu aileler dahi vardır, bu çevrede. Yazar, ailelerin büyüklüklerini ev sahibi ve kiracılar itibariyle de sınıflandırmıştır. Burada, dikkati çeken nokta, 358 aileden 200'ünün kiracı, 158'inin ev sahibi durumunda olmasıdır. Gecekonduların geniş ölçüde kira mevzuu oldukları kolayca anlaşılmaktadır.

Gecekonduların oda sayısı itibariyle tasnifini gösteren bölüm, "Meskenlerde Oda Sayısı" başlığını taşıyor. 35'nci sayfadaki tablodan, 358 aileden büyük bir kısmının (311 gibi önemli bir miktarının) bir veya iki odalı meskenlerde oturdukları anlaşılıyor. 595 oda, 358 aile tarafından iskân edildiğine göre, aile başına 1,1 oda düşmektedir. Başka bir hesaba göre, oda başına 2,6 kişi isabet etmektedir. Aynı şekilde, 1518 kişiye 595 oda mevcut olduğuna göre, şahıs başına 0, 38 oda isabet ediyor demektir. Bütün bu işgal emsallerinin, azami hadleri oldukça aştığını hatırlatmak isteriz. Maamafih, bu monografiden çıkarılabilecek diğer bir sonuca göre, kesafeti bakımından ev sahiplerinin durumu kiracılara nazaran daha elverişlidir. Zira, ev sahibi durumunda olan 158 aile 329 odayı paylaşmakta; aile başına 2,07 oda düşmektedir. Halbuki kiracı durumun-

daki 200 aile 266 odaya sığışmakta; aile başına 1, 33 oda isabet etmektedir.

İbrahim Öğretmen'in elde ettiği bilgiler, bu küçük çevrede dahi, gecekonduların nasıl bir spekülasyona ve rant oyunlarına konu teşkil ettiğini göstermektedir. Filhakika, yazar, "Spekülasyon, rant ve kiracı meseleleri" başlıklı bölümü bu konuya ayırmıştır. Mahalledeki 358 haneden 200'ünün kiracı durumunda olduğunu yukarıda belirtmiştik. Gecekondu sahibi olup da başka yerde oturanların sayısının en az 22 olduğu neticesine varan yazar, bu konuda şahsen yakından muttali olduğu iki olayı da nakletmektedir. Yazarın tabiriyle "birçok kimseler, gecekondu yapmak suretiyle geçim temin etmektedirler". Boş ve kıymetsiz arsalar küçük bir evkonduranların buraları "Ankaranın en iyi mevki" diye nasıl fâhiş fiatlarla ve hileli yollarla halka sattıklarını aynı satırlar arasında takip etmek mümkündür.

İbrahim Öğretmen, kira bakımından bir hayli enteresan rakamlar toplamıştır. Ev sahiplerinin malik buldukları kiracı sayısı itibariyle tasnifi çok minidardır. 158 ev ashibinden 55'inin bir kiracısı, 23'ünün iki; 14'ünün üç; 9'unun dört; 2'inin altı ve birinin de 9 kiracısı vardır. Bu bilgiler yukarıda belirttiğimiz sonucu teyid etmekte, gecekonduların iyi bir gelir, rant kaynağı oldukları kanaatini doğurmaktadır. 195 kiracı cem'an 6320; ortalama olarak 32'5 lira kira ödemektedir; Ekseriyette olan gurup, ayda 20 ilâ 50 lira arasında kira ödeyenlerin. 195 kiracıdan 131'i bu guruba dahildir. Kira haddi 10 liradan 120 liraya kadar değişmektedir. Burada, anketin bir boşluğuna işaret etmek isterim. Gecekondu sakinlerinin meslekleri ve gelir durumları hakkında hiç bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Ankette bu hususlar da sorulmuş olsaydı, bazı noktaları daha iyi tahlil edebilmek mümkün olabilirdi.

Rant ve spekülasyon bahsinde acaba biraz daha derinleşmek veya daha başka bilgiler de toplamak mümkün olamaz mıydı? Kanaatimizce, gecekonduyu bizzat kendisi yaptırmamış olanların, kendisinin kaçınıcı müşteri olduğunu, hatta satın alma bedellerini tespote çalışmak bu bakımdan yerinde olurdu. Gecekonduların sonradan satışları, kaç defa sahip değıştirdikleri, nasıl bir spekülatif faaliyetlere alet oldukları hususunda açık ve belirli kanaatlere varabilmek için bu konuda araştırmanın biraz daha derinleştirilmesi faydalı olurdu.

Anketin dikkate değer diğer bir bölümü de "Gecekondularda Oturanların Geldikleri Yerler" hakkındadır. Bu 358 aileden ancak 32'si Ankaranın yerlisidir. Buna mukabil, 57 hâne, Ankaranın diğer kazalarından; 100'ü Ankaraya komşu illerden; 149'u ise yurdun diğer illerinden

gelmişlerdir. Ankara'nın kazaları arasında diğer kazalara nisbeten en çok Kızılcahamam (25) ve Ayaş (18) tan gelenler ekseriyeti teşkil ediyor. Komşu illerden, en çok, Çankırı (27), Nevşehir (24) ve Çorum (21) vilâyetlerinden gelmişler. Kayseri'den 23, Kastamonu'dan 16, Malatya'dan 9 aile gelmiştir. İstanbuldan gelenler de oldukça kabarıktır, 18 civarındadır. Ancak bunların, İstanbul'un yerli sakinlerinden mi, yoksa İstanbul'a yerleşmek niyetiyle gidip orada tutunamayıp Ankara'ya gelen kimselerden mi oldukları hususu tahkike muhtaçtır.

Gecekonducuların ancak % 9'unun Ankarada eskidenberi oturdukları, diğerlerinin dışarıdan geldikleri, bize, Ankara'da olduğu kadar, diğer büyük şehirlerimizde de gecekonducuların dışarıdan akın eden nüfusla yakın ilgisine dair bir ipucu vermektedir. Gecekondu meselesinin, nüfusun coğrafî dağılışı, şehirleşme, sanayileşme ve çalışma imkânları, sanayiîni dağılışı gibi ana meselelerle çok büyük ilgisi bulunmaktadır. Tetkiklerin bu noktadan da derinleştirilmesi gerekmektedir.

Eserin üçüncü kısmında, konu ile ilgili ekler yer almıştır. Birinci ekte, gecekonducular hakkındaki bazı mevzuata dair kısaca bilgi vermektedir. İkinci ek, ev sahibi durumundaki aile reislerinin cevaplarına bir örnek teşkil etmektedir. Üçüncü ek ise, kiracıların cevaplarına bir mişal olarak konulmuştur.

Eser, metin içine dağıtılmış tab'olardan başka, yazarın çizdiği üç ayrı kroki ve grafiği de ihtiva etmektedir.

Yazarın, Siyasal Bilgiler Fakültesi son sınıf idarî şubesinde öğrenci bulunduğu sırada (1955-56 ders yılı), mezuniyet ve ihtisas vazifesi olarak hazırladığı bu monografi denemesi, hiç şüphesiz sayısı yüzbin'leri aşan gecekonducular hakkında genelleme'ler yapabilecek kadar şümül ü değildir. Bu sebeple, bu etüdde varılan neticelerin bütün gecekonduculara teşmil edilebileceği zehabına kapılmak elbette ki doğru olmaz. Bir kişi, İbrahim Öğretmen, kendisinden ibaret ekibiyle kısa bir müddet içinde ve nihayet bir mezuniyet ve ihtisas vazifesi çerçevesi içinde ancak bu kadarını inceleyebilirdi. Nitekim, ancak Ankara'nın bir semtindeki, Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri arkasındaki 158 gecekondu ile sâkinlerini ele alabilmiş; bize bunlar hakkında, birinci elden bilgiler toplayabilmiştir. Bununla beraber, bütün gecekonducuların müşterek ve umumî meseleleri hakkında da birçok ip uçları yakalayabilmiştir. Her bakımdan bir öğrenci ihtisas ödevi seviyesini çok aşan bu denemenin, bi-

raz daha sistemli bir şekilde okuyucuya sunulamamış olması ilk bakışta göze çarpıyor. Bununla beraber, bu nokta eserin değerine halel getirecek bir nakise sayılmamalıdır. Elbette ki bu etüd, gecekondunun konusundaki güzel bir başlangıçtır. Temennimiz, daha geniş çapta ve bunu tamamlayıcı mahiyette araştırmalara, ekip çalışmalarına girişilmesidir.

Cevat GERAY

FAKÜLTE ÖĞRETİM ÜYELERİ VE YARDIMCILARI İLE ÖĞRETİM
GÖREVLİLERİ TARAFINDAN YAYINLANAN ESERLER

Ali Kemal Arar	Kara Ticaret Hukuku (I. Cilt)
Ali Kemal Arar	İcra ve İf'as Hukuku (2. Cilt)
Bülent Nuri Esen	İş Hukuku
Bülent Nuri Esen	Anayasa Hukuku
Seha L. Meray	Ceza Hukukunda Af
Fadıl Hakkı Sur	Maliye Dersleri (2. Cilt)
Hamit Sadi Selen	Türkiye Coğrafyası
Hamit Sadi Selen	Dünya Ticareti
Necmettin Ergin - Ernst Reuter	Belediye Maliyesi
Rıfık Salim Burçak	Türk - Rüs - İngiliz Münasebetleri (1791-1941)
Hüseyin Avni Göktürk	Medenî Hukuk (2. Cilt)
Muhlis Ete	Münaka'ât
Muhlis Ete	İşletme Ekonomisi
Muhlis Ete	Para ve Kambiyo
Abdullah Aker	Ticaret Muhasebesi
Abdullah Aker	Vesikalar ve Muhasebe
Abdullah Aker	Logismografi (İtalyan Devlet Muhasebesi)
Abdullah Aker	Def'ter Tutma ve Ma'olma Ticaret İşleri
İsmail Hakkı Karafakılı	Aynı Haklar (Wieland'dan)
Zeki Mesut Alsan	Devletler Hukukunda Yeni Gelişmeler
Zeki Mesut Alsan	Yeni Devletler Hukuku (2. Cilt)
Zeki Mesut Alsan	Milletlerarası Hayatın Düzeni ve Panamerikanizm
Kemal Fikret Arık	Evlilik Dışı Çocuğun Hukukî Durumu
Kemal Fikret Arık	Fevkalâde Zamlar Mevzuatı (İsviçre'nin 1930-1945 yılları mevzuatı tercümesi)
Kemal Fikret Arık	Federal Mahkeme Kararları (1945 - 1946)
Kemal Fikret Arık	Le Divorce et la Séparation de Corps
Turhan Feyzioğlu	Umumî İktisada Giriş (G. Pirou'dan tercüme)
Fehmi Yavuz	Köy İdarelerimizin Maliyesi
A. Suat Bilge	La Responsabilité Internationale des Etats et son Application en matiere d'Actes Lévis-atifs. İdarenin Denetlenmesi
Hasan Refik Ertuğ	Türkiye'de Sanayi Kredisi
Cumhur Feriân	İşsizlikle Mücadele (Tercüme: Milletlerarası Çalışma Bürosu Yayınlarından)
Cahit Talas	Tam Çalıştırmayı Sağlamaya Matuf Millî ve Milletlerarası tedbirler.
Cahit Talas	La Legislation du Travail Industriel en Turquie
Muammer Aksoy	Kötü Durum'a Evlilik Dışı Çocuklar
Muammer Aksoy	Kötü Durumla Evlilik Dışı Çocuklar adlı esere ek.
Cemaî Mihçioğlu	Türk Devlet Teşkilâtında Personelin Yetiştirilmesi (Prof. J. B. Kingsbury ile birikte)
Cemaî Mihçioğlu	Employee Training in the Turkish-Public Service (Yukarıdaki eserin İngilizcesi).

Yayın No.	Müellifi	Kitabın Adı	Fiyatı Krş.
44-26	Reşat Aktan	Türkiye'de Ziraat Mahsülleri Fiyatı	800
45-27	Hamit Sadi Selen	Türkiye Coğrafyasının Anahtarları	460
46-28 (x)	Cahit Talas	İçtimai İktisat Dersleri	900
47-29 (x)	Cemal Mihçioğlu	Personel İdaresinde Beşeri Münasebetler	500
48-30 (x)	Bülent Daver	Türkiye Cumhuriyetinde Lâyiklik	500
49-31 (x)	Cemal Aygen	Teşrii Faaliyetinden Dolayı Devletlerin Hukuki Mesuliyeti	250
50-32	Nermin Abadan	Halk Efkari	400
51-33	Şehircilik Ens.	İşkân Ve Şehircilik Haftası Konferansları	350
54-36	E. Kurnow (S. Aren)	Araştırma El Kitabı	100
53-35	G. H. Flanz (Ş. Mardin N. Erder A. Sinanoğlu)	XIX. Asır Avrupasında Anayasa Hareketleri	200
54-36	E. Kurnow - S. Aren	Türkiye'de Bütçe'nin Hazırlanışı	175
57-39	Arif Payaahoğlu	Seçimler Ve Oy Verme Üzerinde Yapılan Araştırmalarda Kullanılan Metodlar	200
58-40 (x)	A. Gorvine	An Outline Of Turkish Provincial and Local Government	150
59-41	S. K. Obut	Türk Hukukunda Yabancı Hakiki Ve Hükmi Şahısların Aynı Haklardan İstifadesi	400
63-45	Ernest Kurnow	The Turkish Budgetary Process	250
65-47	Fehmi Yavuz	Şehirciliğimiz hakkında Mukayeseli Raporlar	200
	A. T. J. Matthews	Emergent Turkish Administrations	565
	A. T. J. Matthews (Nermin Abadan)	Yetişen Türk İdarecileri	600
69-51	İbrahim Öğretmen F. Yavuz	Ankara'da 158 Gecekondu	110
70-52	Akif Enginay	Mukayeseli Bütçe	300
71-53	Hans Freyer (Nermin Abadan)	Sosyolojiye Giriş	500
72-54	Cahit Talas	Sendika Hürriyeti	120
73-55	A. Gorwin - Laurence L. Barber	Organization And Functions of Turkish Ministres	700
	1 John D. Millet (M. Soysal)	Devlet plânların hazırlanması	
	2 Donu'd C. Stone (M. Soysal)	İktisadi Gelişme programlarının yürütülmesi için Millî Teşkilatlanma	